

фразеологізмів з тим самим стрижневим словом; виписування з словників фразеологізмів; 5) з'ясування джерел походження фразеологізмів; 6) написання творів за фразеологізмами, інсценування уривків із творів художньої літератури, багатих на фразеологію, 7) складання й розігрування діалогів з використанням крилатих висловів.

Проте вивчення фразеології не можна обмежити лише виконанням вправ, воно вимагає певної системної роботи, яка охоплює уроки мови та літератури, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, факультативні заняття, години класного керівника, позакласні роботи.

Висновок. Вивчення фразеології – надзвичайно важливий і цікавий процес. Робота з фразеологізмами дозволяє розширити фразеологічний запас учнів, довести важливість правил гнучкої поведінки людей у суспільстві, ознайомити з нормами етикету у мовленнєвому спілкуванні, виховує та розвиває особистість учня. Щоб учні могли повноцінно засвоїти теоретично і практично фразеологію ми запропонували завдання для вправ, щоб робота над фразеологією була ефективною, щоб учні навчилися правильно використовувати фразеологізми в усному і писемному мовленні.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у студюванні фразеологізмів, використаних в аутентичних художніх творах для опрацювання на уроках української літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія: навч. посібник Харків: Вища школа. 1988. 134 с.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. Київ: Довіра. 2007. 262с.
3. Забіяка В. А, Забіяка І. М. Світ фразеологізмів: етимологія, тлумачення, застосування: практичний посібник. Київ: Академія. 2015. 302 с.
4. Заболотний В. В. Заболотний О. В. Українська мова: підручник для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза. 2014. 256с.
5. Кожуховська Л. П. Історія становлення роботи над збагаченням мовлення учнів українською фразеологією. Гуманіт. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»: Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький. 2012. Вип. 25. С. 71-74.
6. Палихата Е. Я. Збагачення діалогічного мовлення студентів вищих навчальних закладів фразеологічними одиницями української мови з антонімічною семантикою. Наукові записки ТНПУ. Серія: Педагогіка. 2011. №2. С. 112 – 121.
7. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навчальний посібник. Київ: Знання. 2007. 399 с.

Григорчук І.

Науковий керівник –доц. Буда В.А.

ВИКОРИСТАННЯ ЛЬВІВСЬКОГО СЛЕНГУ В РОМАНІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТІ»

Досліджуючи текст з погляду лінгвістики, необхідно обов'язково звернути увагу на його лексичні особливості. Мова – це засіб творення і вираження культури народу, вияву його духовного багатства, психіки, темпераменту.

Мета статті - проаналізувати використання Юрієм Винничуком львівського сленгу у романі «Танго смерті», визначити функції застосування ним нетипового лексичного пласту.

Українська загальнонародна мова виявляється у двох різновидах, які виступають під назвами літературна та діалектна мови. Літературна мова — це внормована мова суспільного спілкування, зафіксована в писемній та усній практиці. Під діалектами розуміємо відгалуження від загальнонародної мови, яким користується частина нації, пов'язана територіально, соціально чи професійно.

В українській мові виділяються так звані соціальні діалекти (соціолекти). Їхня лексична система включає слова, зрозумілі тільки обмеженій групі людей і незрозумілі для загалу. Лексика обмеженого функціонування традиційно поділяється на професіоналізми, жаргонізми, арготизми, сленг.

Л.Ставицька дає таке визначення *сленгу* в системі усних форм побутування української мови – «це практично відкрита мовна підсистема ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну, оцінну (звичайно негативну) та евфемістичну функцію» [5, с.42].

Під сленгом розуміють різновид розмовного мовлення, що оцінюється суспільством як підкреслено неофіційне («побутове», «фамільярне»). При цьому сленгу властиво запозичати одиниці аргю та жаргонів, метафорично переосмислюючи і розширюючи їхні значення.

Львів особливий тим, що в цьому місті "зійшлися" аж три говірки південно-західного наріччя: надсянська, яка поширена біля кордону з Польщею, бойківська – найбільш відома, і наддністрянська, яка охоплює найбільшу територію, але не настільки поширена. Ці три говори свого часу склали основу літературної мови західноукраїнського варіанта, яка існувала в Галичині до 1939 року. І вони ж утворили говірку, знану сьогодні як балак чи гвара.

Балак, попри український елемент, має в собі багато польського, жидівського, німецького. Структура говірки така, що нею не розмовляли люди з освітою чи священнічі родини. Її використовували люди, які належали до низів суспільства. Ця мова – суржик, мішана українсько-польська. Людина приходила в місто, яке було польськомовним, і хотіла говорити як більшість, але водночас спілкувались українською [4].

Втім, останнім часом увага до цього незабороненого, але незнаного достатньо мовного феномена помітно зростає. Про це пишуть в періодиці, присвячують темі соціолектів дисертації. Також за роки незалежності в Україні сформувалось коло літераторів, для яких свобода мовного самовираження стала частиною образно-естетичного світу. Одним з них є Юрій Павлович Винничук – український журналіст, письменник, редактор, якого називають неперевершеним літературним містифікатором і знавцем історії Львова. Його роман "Танго смерті" розповідає про життя Львова до і під час Другої світової війни.

Цей роман складається з двох часових зрізів. Один – це події, які відбуваються у Львові перед війною і під час війни. Це долі чотирьох друзів – українця, поляка, єврея і німця, які переживають різні – веселі й сумні – пригоди. Другий часовий зріз – це наш час. Професор Ярош розшифровує таємницю "танго смерті", займаючись древніми літературами, написаними мертвими мовами.

Загалом "танго смерті" – це танго, яке виконували в Янівському концтаборі на території Львова. Під час виконання цього танго людей розстрілювали. Існує певна таємниця, яка пов'язана з цим танго.

Історичний час у романі вимагає вживання відповідної лексики задля стилістичного збагачення тексту, передачі особливостей світосприйняття, естетичного забарвлення.

Відображення мовної картини світу в лексико-семантичній системі міського сленгу слід розглядати з урахуванням того, що у її центрі знаходиться людина. Сферу матеріального світу позначають сленгові номінації грошей, одягу, взуття, транспорту, приладів, побутової техніки.

Найчисельнішою лексико-граматичною групою львівських сленгізмів у романі Юрія Винничука «Танго смерті» є **іменники**. Їх можна поділити на такі підгрупи:

1. Назви людей за діяльністю, якостями, ознаками, рисами характеру, расовою чи національною приналежністю тощо: *бевзь* – недотепа, дурень; *бенькарт* – надто активна, рухлива, неспокійна дитина; *вар'ят* – недотепа, дурень; *ганделеси* – єврейські торговці вживаним одягом; *гибель* – підла, непорядна людина, негідник; *емерит* – пенсіонер; *мурин* – негр; *німак* – німець; *панцерник* – касир; *штурпак* – недотепа, дурень тощо.

«Наступного дня ми зачалися у куцах осьмину, була прополуднева година, сонце парило, і в парку, де з самого ранку повно няньок з візочками та **емеритів**, зараз панувало безлюдно.» [2, с.95].

2. Назви частин людського тіла, органів: *бальони* – груди; *бузя* – рот; *вар'га* – губа; *каляпітер* – голова; *клапачка* – рот; *крижбанти* – крижі, спина; *песра* – жіночі груди; *пиптик* – грудний сосок; *рамено* – плече; *розкішниця* – жіночий статевий орган; *сьліпундри* – очі; *фіґа* – дуля; *фляки* – нутроці; *цицьки* – жіночі груди; *шпик* – мозок тощо.

«Розкрий **сьліпундри!**» [2, с.95].

«Естет до **шпіку** костей.» [2, с.114].

3. Назви предметів одягу, аксесуарів, косметики, засобів особистої гігієни тощо: *бесага* – подвійна торба; *блюзка* – чоловічий піджак; *дзиґар* – годинник; *капці* – взуття; *кирзаки* – чоботи; *майталеси* – великі до колін теплі труси з начосом; *майтки* – труси; *манаття* – речі; *маринарка* – піджак тощо.

«Але... але чому ви його праву руку не поклали, як і ліву, уздовж тіла, а запхали за вилогу **маринарки?**» [2, с.116].

4. Назви їжі, страв, напоїв, алкоголю тощо: *баюра* – горілка; *біґос* – капуста, тушкована з м'ясом та з різними приправами; *бульба* – картопля; *вудзя* – горілка; *книдлі* – варені пиріжки з картопляного тіста зі сливками чи іншою начинкою; *струдель* – заливаний пиріг; *тлуца* – жир, смалець; *трусавка* – полуниця; *цьмага* – горілка; *чоколяда* – шоколад тощо.

«Мій малий собі **книдлі** замовив.» [2, с.37].

«Я спечу **струдель**.» [2, с.37].

5. Назви інших речей, предметів побуту, посуду, цигарок тощо: *бібула* – цигарковий папір; *бутель* – скляна банка; *гальба* – кухоль; *горнятко* – чашка; *тиньк* – штукатурка; *трачиння* – тирса; *файка* – люлька; *френдзлі* – китиці; *хляпавка* – мухобійка; *шильд* – вивіска; *шувелька* – лопата тощо.

«Бачите, які **френдзлі?**» [2, с.37].

«...а кожна муха, що посіпа в цей священний час залетіти на кухню, відразу потрапляла в поле її зору і на гумовий клапоть **хляпавки**.» [2, с.10].

6. Назви закладів, приміщень тощо: *двірець* – вокзал; *закамарок* – потайне місце; *касино* – клуб; *фризієрня* – перукарня; *фурдиґарня* – в'язниця; *цюпа* – в'язниця тощо.

«А я ока не змружила, думала, може, тя **шпаґати** до хулери зцапали, може, до якої **фурдиґарні** забрали!» [2, с.204].

7. Вигуки, фрази, привітання, прокльони, лайка: *а бодай би тя качка брикнула; а бодай ті пес яйця лизав; а йдїть; а йно прути; а йой; бодай ті дундер свиснув; курча ляґа македонська; сакра-кумакра; а гіт – добре; вісьта-віо* – вигук до коня; *не руб гєци! З твеґо писка відаць Львує!* – будь серйозним, твоє обличчя –

це обличчя Львова; *теперечки* – зараз, тепер; *траскати фуня* – удавати такого, який нічого не розуміє, не знає; *хулера* – погань, нікчема тощо.

«*А йой! Вже біжу!*» [2, с.28].

«*Та шо то, курча ляґа македонська, – вибухала матінка, – шо ви з себе глупка робите?»* [2, с.71].

«*Дубрийдинь, муї куханє!*» [2, с.73].

Доволі своєрідною групою сленгізмів у романі є **прикметники**. Вони збагачують мову твору, роблять її образнішою. Переважна більшість прикметників служать для означення рис людини, її характеру та вигляду: *виrozumілий* – передбачливий, серйозний; *теньґий* – великий; *зашмульганий* – брудний, затертий; *капка в капку* – однакові; *люксусовий* – дуже добрий; *наладований* – завантажений; *пульката* – оката, яка має великі очі тощо.

«*За мить пані Голда, тримаючи за руку Йоська, мчить разом з ними, її голова й далі у папільотках, і вся вона розтеліпана, навіть різні капці на ногах...*» [2, с.28].

Цікавою та немалою лексико-граматичною групою сленгізмів у романі «Танґо смерті» є **дієслова**: *беркицьнути* – упасти; *втєлющитись* – вляпатись; *вудити* – коптити; *вчворяти* – встругнути; *галайкати* – говорити заголосно або забагато; *гримнутись* – впасти; *зугупнутись* – впасти; *геґнути* – вмерти; *дати дьору* – втекти; *куцатися* – боятися; *маліти* – зменшуватись; *мругати* – підморгувати; *набамбуритись* – напиться алкоголю; *пасталакати* – базікати, теревенити; *пендзлювати* – йти; *шлякати* – проклинати; *шмергля робити* – дурити когось; *шпанувати* – дивитися, пильнувати за чимось тощо.

«*Отак ото я собі чємно працював у бібліотеці, покіль не втєлющився в таку авантюру, що ледве потім цілий виборсався.*» [2, с.197].

«*А десь за пів року геґнув її чоловік.*» [2, с.120].

Використання львівського сленгу у мові роману Юрія Винничука «Танґо смерті» досягається прийом зближення з усним мовленням. Мова набуває рис експресивності, виступає засобом творення образності, семантично збагачується. Застосування побутової лексики дозволило автору виразно змалювати образи персонажів, наділити їх індивідуалізованою мовою, розкрити характери, вмотивувати дії тощо. Варто зазначити, що використання соціолектів у романі розкриває широкі можливості для соціальної акцентуації твору, що висвітлює соціальний світ персонажів і, звичайно ж, контекст доби, часу, в якому вони існують.

Завдяки мовній майстерності письменника соціальні діалектизми стилістично увиразнюють роман, роблячи його цікавішим та зрозумілішим для сприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винничук Юрій, Субкультура львівських батярів. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?subkultura_lvivskih_batyariv&objectId=1117312
2. Винничук Ю.П. Танґо смерті: роман / Ю.П. Винничук. – Харків: Фоліо, 2013. – 397 с.
3. Короткий словник Львівської гвари // <http://www.ji.lviv.ua/n36-1texts/gwara.htm>
4. Сирцов О., Мова львів'ян була, є і буде багатю. Розмова з Наталією Хобзей. – Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/life/2012/03/18/2034>
5. Ставицька Леся. Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови / Л.О. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 464 с.

Зазябла Н.

Науковий керівник – доц. Бабій І.М.

СКЛАДНІ СЛОВА У ПОЕЗИЯХ ЛІНИ КОСТЕНКО: СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Мова є складною динамічною системою, яка кожного дня поповнюється новими і складними словами, зазнає коректив, безперервно шліфується та вдосконалюється, адже завжди намагається відповідати потребам суспільства. Поетичне мовлення – активне джерело функціонування складних слів, тому серед важливих питань сучасного мовознавства є вивчення основоскладання складних слів, які вирізняються індивідуальністю на невизначеністю.

Складання є одним із найпродуктивніших способів творення слів в українській мові. Складні слова досліджувалися з різних сторін: з погляду семантики, структури, мотиваційної бази, а також трансформаційних співвідношень зі словосполученнями, тобто і в межах словотвору, і поза його межами. Зокрема, у працях Л. Азарової, К. Городенської, В. Горпинича, М. Доленка, Н. Клименко, І. Ковалика, Я. Павленко, Ю. Павлюс, О. Снітко та інші.

Актуальність статті. Ліна Костенко – українська письменниця і політичний діяч, одна з найвідоміших і найбільш читаних сучасних українських митців. Поетичний світ письменниці – незвичний, багатий та оригінальний. Серед усієї літератури про творчість Ліни Костенко немає праць про складні слова, які письменниця використовувала у своїх поезіях, що і зумовлює **актуальність** нашої наукової розвідки.